

2008 / 3.

Ára: 600 Ft

folkMAGazin

XV. évfolyam

3. szám

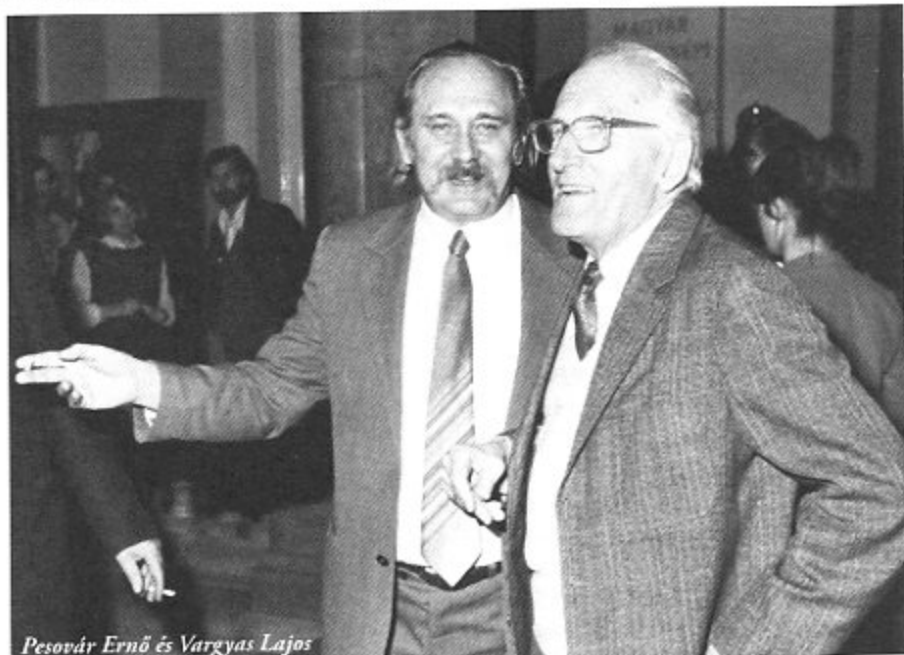
Vargyas Lajos és Pesovár Ernő emlékezete

Az alábbiakban részleteket közlünk a „Kerítésen kívül – Portréfilm Vargyas Lajos népzene kutatóról” című, 2000-ben készült DVD-ből (rendezte: Csorba Judit Dorottya, InterMap Kft.) A szöveget lejegyezte és szerkesztette – Domokos Mária, Paksa Katalin, R. Bajcsay Márta és Pálffy Gyula tanácsait felhasználva – Szökéné Károlyi Annamária, 2008 júniusában.

PESOVÁR ERNŐ: „1949-ben ismerkedtem meg Lajos bácsival. A szakdolgozatomhoz a gyűjtést már elvégeztem, és az írásához készültem. Az andrásfalviak betlehemes játéka volt a témám, s előtte ő az istenesi éneket gyűjtötte, és Benedek Andrással tanulmányt is közöltek. Abban nagyon izgalmas dolgok voltak. Akkor már megjelent a „Mimos-elemek a magyar betlehemes játékokban” c. tanulmánya [Antiquitas Hungarica. 1948/II. 1–2. 177–184. Bp.]. Így mentem hozzá konzultálni, hogy milyen irányban tapogatózzak a gyűjtött anyag feldolgozásában. Később ez az ismeretség folytatódott, mert 1950-től tanítványa voltam a néprajz szakon az egyetemen, ahol hadakoztunk azért, hogy népzene is hallgathassunk. Ott kezdte meg előadásait – „Bevezetés a népzenebe...” – és én még egy félvet tudtam hallgatni, mert utána már mentem vidéki száműzetésbe, a Makói Múzeumba gyakorlatra. Ekkor alapozódott meg a kapcsolatunk, és azt hiszem, hogy az idősebb generációból ő volt az, aki igazán felismerte a táncutatásban rejlő lehetőséget, és a támogatást is megadta ehhez.”

VARGYAS LAJOS: „Elsősorban a néptánc és a népzene köré csoportosuló fiatalok voltak, akik akkor igyekeztek engem hallgatni és tőlem valamit kapni, mert tudták hogy népzene kutató vagyok, ismerték a munkásságomat. Ők folytatták aztán az én munkásságomat a népzeneben, néptáncban: Martin György, a Pesovárok, Andrásfalvy Bertalan stb.”

ANDRÁSFALVY BERTALAN: „Ő akkor szerkesztette Kodály Zoltánnak a magyar népzene-ről írott tanulmányához a Példatárát. A stúdiumnak, ennek a kollégiumnak az volt a célja, hogy bevezessen minket a magyar népdal ismeretébe. Így tulajdonképpen még kefélyenyomaton és kéziratban meglévő dallampéldákon mentünk végig – ami később megjelent dallamtárként a Kodály-tanulmányhoz –, és ismerkedtünk

Pesovár Ernő és Vargyas Lajos

a magyar népdaltípusokkal. Megkövetelte, hogy valamilyen fokon kottáról olvassunk és leénekeljük az élénk tett dallamokat, és mindnyájunknak adott külön feladatot is: egy-egy népdaltípus elemzését, összehasonlítását, anyagának összehordását. Nagyon jól emlékszem, én kaptam a 12 szótagos daloknak az áttekintését. A népdalról, a népdalgyűjtésről szóló témában nagyon sokszor kitért saját emlékeire – hiszen majdnem minden dallamtípushoz volt neki saját gyűjtése – nemcsak Ájából, hanem korábban, még egész fiatal cserkészkorában a Sárközből is. Mindig hozzátette az ő emlényeiket, amit mi nagy örömmel és nagy élvezettel hallgattunk.”

V.L.: „Nem lehet nem érdeklődni a néptánc iránt annak, aki a népzenevel foglalkozik. A népzenenek egy nagy része csak tánc-csal kapcsolatban hangzik el. Azonkívül, aki egy ilyen összefüggő dologban, mint a népi tánczene érdekelt, az nem választja el, hogy csak a néptánc zenéje érdekel, és a néptánc nem. Mind a kettő szép, mind a kettő

vonzza az embert, sőt én magam is táncoltam egy darabig a táncosokkal, de aztán a lábam rossz, és igazi táncos így nem lett belőlem, bár én is sokat táncoltam. Úgyhogy ez a kettő elválaszthatatlan egymástól.”

P.E.: „1952 végén kerültem a Népművészeti Intézetbe, és akkor kezdtük el szervezni az első nagy gyűjtőakciót, a somogyi gyűjtést, amiben részt vett mindenki, aki élt és mozgott: Martin György, Pesovár Ferenc, Andrásfalvy Bertalan, Borbély Jolán, Olsvai Imre, Vikár László, tehát rengetegen. Vargyas Lajos is rendszeres tánczenei gyűjtő volt, tehát a filmezéseknél együtt voltunk. Az egyik ilyen klasszikus gyűjtőtűt a berzencei gyűjtés volt, ami nem kisebb stábból állt, mint Szóts István és K. Kovács László operatőrökből; a zenei gyűjtő Vargyas Lajos volt, én pedig a gyűjtés vezetőjeként szerénykedtem. [nevet] Ennek aztán megvolt mindjárt a haszna, ennek a somogyi gyűjtésnek, mert a monográfiába, ami 1954-ben megjelent, Vargyas írta a népzenei összefoglalót. [Somogyi táncok. Szerk.

Néptáncosok, néptánc csoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különböző táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI, ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT

MENYECSEKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Béke utca 4.

Telefon: 06-30 286-9517, 06-30 224-2105

TANKA TAMÁS és BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető: www.tankabarany.hu, www.csizmakeszitek.hu

Morvay Péter és Pesovár Ernő, Művelt Nép Könyvkiadó, Bp. 1954.] És maga az egész gyűjtőmunka és a zenei tanulás is, azt hiszem, alapvetése volt a további kutatásnak, mert itt fedeztük fel azt, hogy van egy olyan táncstílus – az ugros –, amelyik a magyar néptánc legrégebbi rétegét képviseli, mert a kanásztánc és a többi eszközos, fegyvertánc hagyományt őrző táncokkal együtt mind ugyanazt a stílust képviseli. A somogyi gyűjtés alapján szűrte le azután Vargyas azt, hogy ehhez a táncstílushoz a kanásznőta és népzenei régi rétege kapcsolódik. Tehát ez az egész régi stílus összekapcsolódik a magyar népzene legarchaikusabb hagyományával. Ez azt jelenti, hogy egy honfoglalás-kor előtti zenei hagyomány egy középkori európai tradícióval olvadt össze! És akkor itt már helyben vagyunk, mert ez az, amit Vargyastól tanultunk: hogy hogyan kell objektív történelemszemlélettel ezt árnyaltan és kiegyensúlyozottan megfogalmazni, ezeket a problémákat kutatni, hogy mi az, ami korábbi, tehát honfoglalás-kor előtti, és mi az, ami európai, vagy mi az, ami ó-európai hagyomány.”

V.L.: „A keleti hagyományokat, a szibériai és főleg a török népek hagyományát a honfoglalók magukkal hozták, és ezt ki lehetett mutatni összehasonlító kutatással. Hát ez volt az, amit még csináltam. Rájöttem az »ugor réteg«-re, vagyis, hogy volt olyan népzenei kapcsolatunk, amelyik csakis a nagyon régies ugor zenének a típusait tar-

totta fenn a magyarok között, és alakította át nagyon szép népdalokká.”

P.E.: „A somogyi kötetben volt egy izgalmas dallam, és Lajos bácsi, amikor elemezte ezt, kihagyta az egyik típusból. Akkor az öcsém mondta neki, hogy: Lajos bácsi, ez is annak az elterjedt oláhos dallamnak egyik változata. S akkor beírta a szövegbe, hogy Pesovár Ferenc tanítványom hívta fel rá a figyelmemet, hogy ez is ehhez a dallamcsaládhoz tartozik. [nevet]

[...] Még hátra van a szatmári gyűjtés, azt még együtt csináltuk. Ott is lelkes népzenei gyűjtője volt a tánczenének, amelyik ugyancsak nagyon fontos, mert mi Somogyban, igaz, hogy a magyar tánc és zenekultúra egyik legarchaikusabb rétegét találtuk meg, de már töredékesebben. Szatmárban viszont még eleven volt a tánc hagyomány. Először ott kerültek elő a botolók, és ott került elő az új táncstílus: a verbunk és csárdás, igazán hallatlan izgalmas és szép formában. Hát ennek a gyűjtésében is részt vett.”

V.L.: „Én a zenét jegyeztem föl, ők a táncot írták le: ők megtáncoltatták az adatközlőket és én leírtam közbe azt a zenét, amire táncoltak. Aztán persze, ha volt idő még arra, hogy én külön is kérdezősködjek és daloltassak, akkor azt is csináltam, úgyhogy nemcsak kiszolgáltam tanítványaim tánc-kutatását, hanem önálló gyűjtést is folytattam olyankor.”

A.B.: „Tulajdonképpen ilyen közös munkában a népzenei feladatokat vállalta akkor ő el. Én a jegyzőkönyvkészítő voltam, vagy irányítottam és hoztam az embereket a kamera elé – amíg Sztanó Pali be nem lépett egy jobb géppel, már hangos felvevővel –, Martin György volt, aki a kis Admira gépet kezelte és filmezett.”

V.L.: „Volt egy filmezésünk, amikor nagyon hideg volt, úgyhogy a filmfelvevőgép állandóan nagyon mélyen lehűlt, és akkor a bika hasa alatt – nem mondom, hogy mennyire a hasa alatt – mindenesetre ott melegítették meg. És az tűrte. Ez egy szelidebb bika volt.”

P.E.: „Én 1967-ben a szombathelyi Ungaresca Együttesnek voltam még a vezetője, és kaptunk egy megbízást – mivel az Állami Népi Együttes nem vállalta –, hogy menjünk el Koreába és Mongóliába képviselni szép hazánkat. Hát az utunk borzasztó volt. Korea – az egy internálótábor volt, ahol megmondták, hogy merre lehet fényképezni, merre lehet menni. Ha megérkeztünk valahonnan vissza a fővárosba, akkor kiürítették az egész pályaudvart, hogy ne találkozzunk senkivel. Ha színházba mentünk, akkor az erkélyen nem volt senki. Teljes szeparáltság volt. Ehhez képest Mongólia egy felszabadult világ volt, mert a mongolok

állatot tenyésztettek. A többi szocialista ország meg építette a szocializmust. Bent laktunk Ulan Batorban, a nemzetközi szállóban (az az egy van). Jövök le vacsorára, hát a lépcsőn kívül találkozom? Vargyas Lajossal. Akkor küldték ki gyűjteni, és a mongolok packáztak vele, hosszú ideig nem engedték gyűjteni, nem tudott csinálni semmit.

[...] A színházakba annak a nagy tartománynak – amelyik mondjuk akkora volt, mint a Dunántúl vagy Magyarország – a népművészet mestereit, zenészeit bevitték. Azok voltak az előadóművészek, és azoktól gyűjtöttünk, meg este, ha repi vacsora volt, ezeket lehozták a vacsorához, s ezek akkor nekünk asztali muzsikát szolgáltatottak, s akkor én nyomtam az Uheremet s csináltam a felvételeket. És mentem haza, mentem Lajos bácsi szobájába, s lejátszottam neki egy kis ízelítőt a mongol népzeneiről, mert ő nem tudott még elmenni sehová. Szegény, annyi népi táncot nem látott, mint akkor, mert ahányszor fellépésünk volt ott a közelben, akkor eljött megnézni a műsort, hogy valamit csinálhasson.

[...] Elmentünk, elvittek bennünket a láma kolostorba, ami Ulan Batorban – ugye, az ilyen megtartott reprezentatív láma kolostor – volt. Egy gyönyörű jurtaban fogadott bennünket a főláma, és megvendégtelt bennünket birka-faggyús teával. Azt hiszem, ketten ittuk meg Lajos báccsal, mi ketten. A többiek, a gyerekek, egyik sem tudta meginni.”

A.B.: „Vannak olyan hatások, amelyeket írásban nem lehet dokumentálni. Egy jó szó, egy biztatás, egy elismerés, egy távlatnyitás egy odavetett mondattal, az a kutatóknak és különösen a fiataloknak – akik tájékozódni is szeretnének – óriási segítséget jelent. Vargyas Lajos nemcsak a népzene vagy néptánc-kutatásban – hiszen abban nem tettem igazán le semmit se az asztalra –, hanem egyéb munkáimban is támogatott. Rögtön fölismerte a jelentőségét, hogy most ezzel kell foglalkozni, ez valóban nagyszerű dolog. Én úgy emlékszem rá, hogy minden munkámat, amit akkor csináltam, megbeszéltem vele, és ő mindegyikről meggyőzött engem, hogy ezt csinálni kell, és véghez kell vinni, akár az ártéri gazdálkodásról szólt, akár a pátyi pincéről, nem tudom elsorolni. De egy fiatal kutató számára óriási jelentőségű, hogy egy tekintély azt mondja, hogy: jó, ezt csinálni kell! Ez nem kerül be a lexikonba s az ő érdemei közé, de a tanítványoknak a sikereiben mind benne van. Egy mester általa is óriásit tesz, hogy a tekintélyével bátorságot ad a kezdőknek. S ezáltal Vargyas Lajos – kétségtelen – tucatjával indította útjára a kutatókat.”

folkMAGazin

LELŐHELYEK

TÁNC HÁZ ALAPÍTVÁNY

FOELKMAOAZIN SZERKESZTŐSÉG

1011 Budapest,

Szilágyi Dezső tér 6. I. em.

Tel.: (1)-214-3521

Interneten megrendelhető a

www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTIJA

1130 Budapest, Katona József u. 22.

Tel.: (1)-239-1199

MESTERPORTA

1011 Budapest, Corvin tér 7.

Tel.: (1)-202-3859

KALÁKA ZENEBOLT

V. kerület Bárczy István utca 10.

Tel.: (1)-267-5331

PRO FOLK

1074 Budapest, Dohány u. 84.

Tel.: (1)-351-3341